

УДК 821.161.2
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.18>

ХРИСТИЯНСЬКІ ВІРШІ ЙОСИПА ТУРОБОЙСЬКОГО З «LIBELLUS EPIGRAMMATON» (1700)

Ольга Циганок

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов та перекладу
Державного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-4688-1953
e-mail: olga.tsyganok@gmail.com

Анотація. Статтю присвячено аналізу християнських віршів Йосипа Туробойського, розміщених у «*Libellus epigrammaton*» – додатку до латиномовної шкільної поетики «*Hymettus*» (1699/1700). Дванадцять епіграм, що поєднують барокову риторичну винахідливість, класичні поетичні техніки та глибоку біблійну символіку, становлять цікавий зразок новолатинської релігійної поезії доби Києво-Могилянської академії. У статті вперше здійснено публікацію, переклад і частковий коментар цих текстів, які досі залишалися малодоступними науковцям.

Авторка простежує внутрішню композицію добірки, що, попри зовнішню строкатість, виявляє цілісну логіку переходів – від епіграм про Богородицю та Іоанна Хрестителя до циклу про євангеліста Йоана та віршів, пов'язаних із воскресінням Христа. Виділяється мініцикл про жінок-мироносець (5 епіграм). Особливу увагу приділено поетичним прийомам: алегорії, порівнянню (уподібненню), хіазму, біблійній лаконічності, антитезі, грі слів, метафоричним зсувам та концепту, що забезпечує дотепний, часто несподіваний підсумок вірша. Епіграми демонструють широкий спектр риторичних технік – від алюзії на Писання до запозичень античної міфології (*syncretismus Christianus*).

Розгляд циклу дає змогу переосмислити творчість Йосипа Туробойського як важливий сегмент латиномовної поезії київського інтелектуального середовища кінця XVII ст. Аналіз показує, що епіграми не лише виконували дидактичну функцію в курсі поетики, а й становлять самостійну художню вартість, розкриваючи барокову семіотичну чутливість автора. Стаття вводить у науковий обіг новий комплекс текстів, актуалізує питання жанрової специфіки шкільної епіграми та відкриває перспективи подальших досліджень новолатинської поетичної спадщини Києво-Могилянської академії.

Ключові слова: Києво-Могилянська академія, релігійна поезія, епіграма, «Гіметт».

CHRISTIAN POEMS OF JOSEPH TUROBOYSKI FROM THE BOOK OF EPIGRAMS (1700)

Olha Tsyhanok

Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages and Translation
State University of Trade and Economics
Kyoto Str., 19, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4688-1953
e-mail: olga.tsyganok@gmail.com

Abstract. The article examines the Christian poems by Joseph Turoboysky included in the *Libellus epigrammaton*, an appendix to the Latin-language school poetics *Hymettus* (1699/1700). This set of twelve epigrams represents one of the most compelling examples of Neo-Latin religious poetry from the milieu of the Kyiv-Mohyla Academy, combining Baroque rhetorical ingenuity, classical poetic techniques, and profound biblical symbolism. The article offers the first publication, translation, and partial commentary on these texts, which until now have remained largely inaccessible to scholars.

© О. Циганок, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

The author traces the internal composition of the collection which, despite its seemingly miscellaneous character, reveals a coherent sequence of transitions: from epigrams about the Virgin Mary and John the Baptist to those concerning the Evangelist John and the cycle associated with the Resurrection of Christ. Particular attention is devoted to poetic devices such as allegory, similitudo (comparison), chiasmus, biblical brevity, antithesis, wordplay, metaphorical shifts, and the conceptus – a key Baroque technique responsible for the witty and often unexpected closure of the epigram. The poems display a wide range of rhetorical strategies, from allusions to Scripture and patristic tradition to borrowings from classical mythology (syncretismus Christianus).

The analysis of the cycle makes it possible to reconsider Joseph Turoboysky's oeuvre as a significant component of the Neo-Latin poetic culture of Kyiv's intellectual environment at the end of the seventeenth century. The study demonstrates that the epigrams served not only a didactic function within the poetics course but also possess independent artistic value. This publication brings a new corpus of texts into academic circulation, highlights the genre-specific features of the school epigram, and opens new prospects for further research on the Neo-Latin poetic heritage of the Kyiv-Mohyla Academy.

Key words: *Yosyp Turoboyskyi, Kyiv-Mohyla Academy, Christian poetry, epigram, Hymettus.*

Постановка проблеми. Так звані «шкільні поетики» (латиномовні підручники з віршування духовних шкіл) наприкінці розділу або всього курсу інколи містять зразки віршів різних жанрів (переважно епіграм), створені самим автором або його учнями. Ці додатки подавали поетичні приклади для ілюстрації правил. Наприклад, трактат «Про поетичне мистецтво» Феофана Прокоповича містить у третій книзі сьому главу «Epigramatum exempla proponuntur» («Приклади епіграм») [3, с. 511–513]. У поетиці «Гіметт» (1699/1700) такий додаток називається LIBELLUS EPIGRAMMATON in diversa materia et rebus (Книжечка епіграм на різні теми і речі). До нього входять 23 вірші латинською та польською мовами різної тематики [12, ff. 77–78v]. Серед них – 12 християнських епіграм обсягом від двох до шести рядків (разом із заголовками – 47 рядків). Ці тексти ніколи не досліджувалися, як і мало вивчена давня українська релігійна поезія загалом.

Дослідження творчості Йосипа Туробойського періоду Києво-Могилянської академії започаткувала Джованна Седіна [5; 6; 16]. Ставимо перед собою завдання опублікувати і прокоментувати усі християнські вірші цього автора з поетики «Гіметт» (1699/1700). Метою дослідження є ввести в науковий обіг, перекласти та частково визначити новолатинські поетичні техніки творення дванадцяти епіграм християнської тематики із «Libellus epigrammaton» Йосипа Туробойського.

Чи ця «Книжечка» має внутрішню структуру? На перший погляд, ні, бо релігійні епіграми подаються уперемішку зі «світськими». Проте внутрішня логіка, певна системність усе-таки помітна. «Libellus

epigrammaton» розпочинають три релігійні епіграми латиною (про явлення Богородиці, народження Іоанна Хрестителя та про Іоанна євангеліста на Тайній вечері). Потім слідує п'ять «світських» текстів (про жовтень, про четвер, два вітання викладача риторики отця Рафаеля з іменинами, вітання з іменинами Йоасафа). Далі натрапляємо на дев'ять релігійних віршів латиною. Фактично це два мініцикли, зв'язані між собою по-різному. Перший мініцикл із чотирьох віршів побудований на євангельських сюжетах, які слідує один за одним (Євангеліє від Йоана 20:19, 20:20, 20:27) – Христос являється учням (два твори), показує рани, і Хома прагне доторкнутися до Ісуса. Наступні п'ять епіграм побудовано на основі єдиної «теми» про жінок-мироносиць, фактично є поетичними варіаціями, парафразами. Завершують «Книжечку» шість «світських» епіграм польською мовою з латинськими заголовками (два вітання гостя, про коноплі як їжу, два жартівливі тексти та про непостійність удачі). Таким чином, у розміщенні текстів бачимо певну логіку. На жаль, доступний нам для аналізу рукопис – студентський конспект лекцій. XV епіграма пропущена (за логікою, це був ще один текст про жінок-мироносиць), XVII та XVIII неправильно пронумеровані, далі «збій» виправлено.

Відкриває «Книжечку» своєрідна декларація належності до грецької поетичної традиції – епіграма про Пресвяту Діву, яка з'явилася у Влахернах, щоб захистити покровом людей (I). На згадку про цю подію православною церквою на Русі у XII ст. встановлено свято Покрови Пресвятої Богородиці. Нагадування про заступництво Богородиці

Йосип Туробойський поєднує з алюзією на «mulier fortis» (сильну жінку, мужню жінку) Вульгати (Proverbia 31:10), яка дбає між іншими справами про одяг для своїх домашніх [14]. Отже, вірш порівнює Діву Марію з біблійною «мужньою жінкою», підкреслюючи силу, турботу і захист. У сучасних українських перекладах Приповістей (Приповідок) Соломона йдеться про жінку «чеснотну» (Огієнко) [1] чи жінку цнотливу (Турконяк) [4], проте латинські словники цього значення «fortis» не фіксують [2; 13; 15; 17]. Епіграма використовує цілий спектр поетичних технік, насичена риторичними засобами: окрім алюзії на біблійний образ, тут і парономасія (семантична гра довкола одягу «vestimenta – veste – tegens», «translatio argumenti» – перенесення смислу, побудоване на одному словесному корені), симетричний паралелізм і антитетичне порівняння (земне – небесне, біблійне – менш давня подія).

Епіграма про Іоанна Хрестителя (II) побудована на «каскаді» алегорій. Насамперед це його народження як образ духовного плодоношення Церкви: колись «безплідна» (як Єлизавета, мати Пророка (Лк 1:7,13)), Церква тепер має багатьох віруючих, духових дітей. Разом із тим це типова біблійна символічна паралель, «parallelismus membrorum» (Єлизавета – Церква; безпліддя – духовна плодючість). Ключове слово «sterilis» повторюється у різних синтаксичних позиціях і контекстах (класична риторична фігура «polyptoton»). Антитетичний троп *sterilis – innumera prole beandus* підкреслює чудо народження й плідність духовного служіння Іоанна. Алегорія у цій епіграмі не одинична: тут і «*Sterilis Ecclesia*» як алегоричний образ духовно неповної Церкви до явлення Месії, і Іоанн як «*proles innumerabilis*» – алегорія плідності проповіді.

Героєм третьої епіграми стає апостол і євангеліст Іоанн Богослов. Епіграма побудована на розгорнутій алегоричній метафорі. На Тайній Вечері Іоанн припав до грудей Спасителя (Йоан 13:23) наче «*horologium pectoral*» (нагрудний годинник). Як Іоанн, так і годинник здатні визначати час. Автор проводить аналогію: люди носять годинник, щоб знати, котра година, а християнин має «носити Івана» – тобто наслідувати його близькість до Христа, щоб пізнати «часи» – духовно розпізнавати події, аж до часу Суду.

У IX епіграмі попри алюзію на Євангеліє від Йоана 20:19, де Ісус воскреслий з'являється учням, головна поетична техніка – «*similitudo*» (порівняння). Автор пояснює чудесне явище: Христос, воскреснувши, входить крізь зачинені двері («*Christus clausis ostiis venit*») через аналогію з тим, як сонячні промені проникають крізь кришталі. Те, що здається неможливим, трапляється у природі. Типовий для неолатинських епіграм прийом – пояснити надприродне через природне – стає джерелом концепту. Епіграма дуже коротка, насичена змістом, із пропуском очевидних частин фраз – типова риса епіграмного стилю (еліпсис та лапідарність). Антитеза і паралелізм створюють барокову гру контрастів: «*clausis ostiis*» – «*cristallum*» (зачинене/прозоре), «*post funera mortis*» – «*Phaebus*» (смерть/світло). На ту саму базову техніку – *similitudo* (порівняння-аналогія) натрапляємо в епіграмі X. Бачимо чіткі паралелі з попереднім текстом, фактично йдеться про поетичну варіацію. Щоправда, тут концепт персоніфіковано-алегоричний: Христос не просто як бальзам – він сам був бальзамом.

XI епіграма «Христос показує учням рани» має в основі наступний рядок (20:20) з Євангелія від Йоана. Тут також бачимо порівняння через поетичну аналогію: як у воїна рани – це доказ доблесті в бою, так само стигми Христа – ознаки Його перемоги над смертю і гріхом. Смерть тлумачиться як битва, Христос – як переможець, що показує «бойові» рани як трофеї слави. Ключовим стає військовий образ. Це типова барокова техніка: релігійне через військове, сакральне через світське, чудесне через зрозуміле. Структуруючи фразу паралельно, поет протиставляє смерть і славу, рани й перемогу. Як і в попередніх епіграмах, мінімум слів, максимум смислу, морально-богословська кульмінація в останньому рядку. Цього разу концепт побудовано на поетизації воїнської честі.

Три епіграми (IX, X, XI) творять немовби мініцикл, належать до одного поетичного типу, але реалізують три різні моделі концепту: фізичний (природничий), алегорично-символічний та військово-героїчний. Це підкреслює ерудицію автора творів та його барокову риторичну вправність.

У XII епіграмі «Про святого Тому, який простягає руку до боку Христа» – алюзія на

Євангеліє від Йоана 20:27. Традиційні для латинських епіграм еліптичність, пропуск допоміжних слів роблять можливими різні інтерпретації. Можливо, тут натяк на Одкр. 21:27, де до книги життя вписуються лише ті, що очищені Агнцем. Місце рани Христа – як табличка для вписування імені. Цей мотив поширений у середньовічній містичній поезії, де рана Христа стає порталом до спасіння. Хома невірний хай тепер називається по-іншому, бо увірував.

Наступний мініцикл (XIII, XIV, XVI etc.) – про жон-мироносиць. У XIII епіграмі йдеться насамперед про Марію Магдалину (Йоан 20:1–2; Матв. 28:1–10). Ця жінка першою приходиться до гробу і стає свідком воскресіння. Епіграма відтворює відомий християнський мотив преображення Єви у Марію Магдалину: прародителька стала причиною смерті, інша жінка стає вісницею життя. У епіграмі натрапляємо на антитезу (протиставлення «смерті» та «життя»), прагнення до перехресної (симетричної) побудови (хіазм), полісемію та символізм («monumentum» виступає не лише буквально «гробницею», а й символом переходу від смерті до життя).

XIV епіграма у першому рядку розповідає про момент, коли мироносиці з цінною пахучою олією поспішали до гробу Ісуса (Мр. 16:1-2). Наступний рядок – риторичне питання, яке містить відсилання до римських Парок, богинь долі. Ця міфологічна алюзія – елемент техніки *syncretismus Christianus*, коли християнські реалії описуються через античну міфологію. Як і в інших релігійних епіграмах, використовується техніка біблійної лаконічності (*brevitas biblica*).

Далі поет переосмислює мир як «запах квітки». XVI епіграма базується на квітковій метафорі, яка поєднує благоухання пахоців жінок, аромат квітки, образ Христа як Квітки-життя. Головна поетична техніка тут – розгорнута метафора (алегорія «квітки»). Навколо неї вибудовано антитезу життя/смерті, підсилена риторичним питанням, еліпсом і інверсією. Уся сцена інтерпретується по-іншому, замінюючи конкретні реалії (гробниця, пахоці, тіло) на образи природи (квітка, аромат, збирання квітів). Смертний простір гробу перетворюється на сад, смерть – на життя, траур – на радість ароматів.

Епіграма XII поєднує євангельський сюжет із дотепним побутовим спостереженням,

типичним для середньовічної шкільної поезії: мироносиці поспішають до Христа, бо жінки завжди квапляться побачити, як вони виглядають при світлі. У центрі вірша знаходиться метафора «flos» (квітка). У першому рядку йдеться про тих, які радіють запахів квітки. У другому рядку «Flos» раптово переосмислюється – Христос уподібнюється до квітки. Це створює семантичний зсув, типовий для епіграмної дотепності: слово з буквального значення переходить у символічне. Побудова епіграми йде від буденного до сакрального. Перший рядок – ніби про бджіл або інших комах, що линуть до пахоців квітки. У другому рядку помічаємо раптовий перехід до Христа як квітки, тобто метафоричний злам. Це класична для епіграми структура: прозаїчний початок – несподівана релігійна або моральна кульмінація.

І на завершення християнської тематики «Книжечки» – коротка алегорична епіграма (XIII) з євангельським підтекстом, побудована на грі символів. Після двох образів із попередніх епіграм («жінка» як посилання на мироносиць, «квітка» як образ чистоти, краси, життя, воскресіння Христа) з'являється новий, логічно вмотивований образ бджоли (бджола летить до квітки, щоб узяти з неї мед). У християнській символіці бджола – образ душі, що прагне Божої благодаті.

Подаємо тексти дванадцяти епіграм в оригіналі та в перекладі українською мовою.

f.77. **LIBELLUS EPIGRAMMATON in diversa materia et rebus / Книжечка епіграм на різні теми і речі.**

EPIGRAMMA I.

De B. Virgine visa in Blachernis plegere populos / Про Пресвяту Діву, яка з'явилася у Влахернах, щоб захистити покровом людей

Haec mulier fortis quodam dicta a Salamone,
Vestimenta dedit provida quae famulis:
Visa tegens populum Virgo, sed veste Blachernis,
Hinc, Mulier nobis quid nisi fortis erit.
Мужня, колись названа так Соломоном,
Давала одягу, дбаючи, своїм домашнім;
Діва, що покрила народ покровом у Влахернах –
Хто Вона для нас, як не мужня жінка?

II.

Sterilis concipit Ioannem, quondam sterilis
Ecclesiae Prophetam

Concipit en sterilis vatem Elisabeta
Ioannem,

Caetus nam vates ille beandus erat
Qui sterilis quondam divinis? de glebis ortus
Innumera posthac prole beandus erat.

Безплідна зачинає Івана, колись без-
плідна – пророка Церкви

Ось Єлизавета, безплідна, зачинає пророка
Івана,

Бо це був святий пророк, що мав бути
благословенний;

Той, що колись постає з безплідної утроби,
Згодом буде благословенний незліченим
потомством.

III.

S. Ioannes in ultima coena super pectus
Christi Domini recumbens

Fuit pectorale horologium.

Pendula gestantur pectus super gorologia

Tempora que eis prudens noscere quosque
potest.

Саенанс decubuit qui in pectore Christi
Ioannes

Judicii extremi tempora nota dedit.

Hunc igitur quis devote in pectore portet,

Ultima qui cautus tempora nosse cupit.

Святий Іван, що на Таємній вечері спочи-
вав на грудях Господа Христа, був нагрудним
годинником

Якщо хтось має нагрудний годинник,

То, уміючи, може визначати за ним час.

Іван, який під час вечері схилився на груди
Христові,

Сповістив про часи останнього суду.

Тож нехай той, хто бажає обачно пізнати
останні часи,

Побожно носить його, Івана, в своєму
серці.

f.77v IX.

Christus clausis ostiis venit ad Discipulos

Ostia clausa subit post funera mortis Iesus:

Cristallum Phaebus nam penetrare valet.

Христос, коли двері були замкнені, прий-
шов до учнів

Ісус після смерті і воскресіння входить
крізь зачинені двері,

Бо Сонце Феб може проникати крізь
кришталь.

X.

De eodem

Ostia morte Redux quod Christus clausa
subivit;

Balsama res penetrant, Balsama Christus erat.

Про те саме

Христос, повернувшись із смерті, увійшов
крізь зачинені двері;

Бо, як бальзам проникає крізь речі, так
і Христос був тим Бальзамом.

XI.

Christus vulnera ostendit discipulis

Stigmata proponis Iesu post funera mortis

Gloria bellantum stigmata namque virum.

Христос показує учням рани

Ти являєш, Ісусе, після смерті свої
стигмати,

Бо для воїнів рани – це їхня слава.

f.78 XII.

De S. Thoma extendente manus ad latus
Christi

Thomas extendit digitos ad viscera Christi;

Deletum inscribat nomen et inde suum.

Про святого Тому, який простягає руку до
боку Христа

Тома простягає свої пальці до нутра
Христового;

Хай запише тепер своє нове ім'я замість
старого.

XIII.

De mulieribus quae primae venerunt ad
sepulchrum Domini

Faemina prima subit monumentum Christe
tuum, ut quae

Mortis erat, vitae nuncia prima foret.

Про жінок, які першими прийшли до гробу
Господа.

Жінка першою входить до твого гробу,
Христе,

Жінка була вісницею падіння-смерті, стала
провісницею життя-воскресіння.

XIV.

De iisdem dum festinabant cum aromatibus

Curritis impleta Mulieres pixide Nardo:

An Rex Parcarum hoc unguine Christus erit?

Про тих самих жінок, коли вони поспі-
шали з пахощами

Жінки біжать, наповнивши посудину нар-
довим миром.

Чи стане Христос царем Парок через це
помазання?

XVI.

De iisdem

Currunt ad tumulum guadent quae floris
odore;

Flos fuerat Christus, carpere nonne petunt?

Про них же

Ті, що тішаються ароматом квітів, нині
поспішають до гробу;

Христос був квіткою – чи вони не прагнуть Його зірвати?

XII (XVII)

De iisdem

Mane quid accelerant Mulieres visere Christum?

Nam speculum surgens femina(?) quaeque petit.

Про них же

Чому зранку жінки поспішають побачити Христа?

Бо, як тільки встає, кожна жінка шукає дзеркало.

XIII (XVIII) De iisdem

Floruit ut fato Iesus, hunc faemina quaerit;

Flos fuerat Iesus ast apis illa fuit.

Про них же

Христос розцвів-воскрес, як було признано, до Нього лине жінка

Христос був квіткою, а вона була бджолою.

Висновки. Таким чином, у публікації введено до наукового обігу малодоступний цикл християнських епіграм Йосипа Туробойського, здійснено їх переклад і коментар. Аналіз засвідчує барокову поетичну майстерність автора, своєрідність і цілісність добірки та значущість цих текстів для студій новолатинської поезії Києво-Могилянської академії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія в перекладі Івана Огієнка. URL: <https://only.bible/bible/ubio/pro-31/>
2. Литвинов В. Латинсько-український словник : у 4-х т. Київ : *Наукова думка*, 2020. Т. 2. С. 410–411.
3. Прокопович Т. Філософські праці. Вибране / упоряд. В. Литвинова. Київ : Дніпро, 2012. С. 511–513.
4. Святе Письмо. URL: <https://web.archive.org/web/20141218035033/http://teolib.h1.ru/SP/Pryp/31.htm>
5. Седіна Дж. Панегіричне звеличення Йоасафа Кроковського. *Слово і Час*. 2020. № 3. С. 65–90.
6. Седіна Дж. «Поема» Fasciculus myrrhae... Йосифа Туробойського (1699). *Theatrum Humanae Vitae. Студії на пошану Наталі Яковенко*. Київ. 2012. С. 435–460.
7. Циганок О. Поетичний цикл про Христа, який страждав, із підручника віршування Києво-Могилянської академії «Rosa inter spinas» (1696). *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 37. С. 313–317.
8. Циганок О. «Профазис» Йосипа Туробойського. Частина I (друкується).
9. Циганок О. «Профазис» Йосипа Туробойського. Частина II (друкується).
10. Циганок О. Поетичний цикл про Страсті Христові Йосипа Туробойського. Частина I (друкується).
11. Циганок О. Поетичний цикл про Страсті Христові Йосипа Туробойського. Частина II (друкується).
12. Hymettus extra Atticam duplici tramite neovatibus scandendus sive Poësis bipartite tum ligatae tum solutae orationis praeseptionibus instructa Roxolanaeque juventuti in Collegio Kijovo-Mohilaeano proposita [...] (1699) / Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, шифр 315 П/122, арк. 1–78 (зв.).
13. Jougan Aloizy, Ks. Dr. Słownik kościelny łacińsko-polski. Wydanie III. Wydawnicwo Archidiecezji Warszawskiej, 1992. S. 268.
14. The Latin Vulgate Old Testament Bible. URL: https://vulgate.org/ot/proverbs_31.htm
15. Mały słownik polsko-łaciński. Redaktor Naukowy Lidia Winniczuk. Warszawa, PWN, 1994. S. 79.
16. Siedina Giovanna. School Poetry Devoted to Ioasaf Krokovs'kyi. *Žnyva. Essays presented in Honor of George G. Grabowicz on His Seventieth Birthday. Harvard Ukrainian Studies*. 2011–2014. P. 681–703.
17. Słownik łacińsko-polski pod red Mariana Plezi. Tom II. Warszawa, PWN, 1962. S. 579.

REFERENCES

1. Bibliia v perekladі Ivana Ohienka [The Bible in Ivan Ohienko's Translation]. Retrieved from: <https://only.bible/bible/ubio/pro-31/>. [in Ukrainian].
2. Lytvynov, Volodymyr (2020). Latynsko-ukrainskyi slovnyk: u chotyrok h tomakh [Latin-Ukrainian Dictionary: in Four Volumes]. *Naukova dumka*, vol. 2, pp. 410–411. [in Ukrainian].
3. Prokopovych, Teofan (2012). Filozofski pratsi. Vybrane [Philosophical Works. Selected]. Uporiadkuvannia d. filos. n. Volodymyra Lytvynova, Kyiv, Dnipro, pp. 511–513. [in Ukrainian].
4. Sviatе Pysmo [Holy Scripture]. Retrieved from: <https://web.archive.org/web/20141218035033/http://teolib.h1.ru/SP/Pryp/31.htm>. [in Ukrainian]
5. Siedina, Dzhovanna (2020). Panehirychne zvelychennia Yoasafa Krokovskoho [Panegyric Praise of Ioasaf Krokovskyyi]. *Slovo i Chas*, vol. 3, pp. 65–90. [in Ukrainian].
6. Siedina, Dzhovanna (2012). "Poema" Fasciculus myrrhae... Yosyfa Turoboiskoho (1699) [The Poem' Fasciculus myrrhae... by Yosyp Turoboisky]. *Theatrum Humanae Vitae. Studii na poshanu Natali Yakovenko*, Kyiv, pp. 435–460. [in Ukrainian].

7. Tsyhanok, Olha (2024). Poetychnyi tsykl pro Khrysta, yakyi strazhdav, iz pidruchnyka virshuvannia Kyievo-Mohylianskoï akademii “Rosa inter spinas” (1696) [The Poetic Cycle on the Suffering Christ from the Kyiv-Mohyla Academy’s Poetics Textbook *Rosa inter spinas* (1696)]. *Zakarpatski filolohichni studii*, vol. 37, pp. 313–317. [in Ukrainian].
8. Tsyhanok, O. “Profazys” Yosypa Turoboiskoho. Chastyna I [*Prophasis* by Yosyp Turoboiskyi. Part I] (drukuetsia). [in Ukrainian].
9. Tsyhanok, O. “Profazys” Yosypa Turoboiskoho. Chastyna II [*Prophasis* by Yosyp Turoboiskyi. Part II] (drukuetsia). [in Ukrainian].
10. Tsyhanok Olha. Poetychnyi tsykl pro Strasti Khrystovi Yosypa Turoboiskoho. Chastyna I [The Poetic Cycle on the Passion of Christ by Yosyp Turoboiskyi. Part I] (drukuetsia). [in Ukrainian].
11. Tsyhanok Olha. Poetychnyi tsykl pro Strasti Khrystovi Yosypa Turoboiskoho. Chastyna II [The Poetic Cycle on the Passion of Christ by Yosyp Turoboiskyi. Part II] (drukuetsia). [in Ukrainian].
12. Hymettus extra Atticam duplici tramite neovatibus scandendus sive Poësis bipartite tum ligatae tum solutae orationis praeceptionibus instructa Roxolanaeque juventuti in Collegio Kijovo-Mohilaeano proposita [...], (1699). Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho, shyfr 315 P/122, ff. 1-78v.
13. Jougan Aloizy, Ks.Dr. (1992) Słownik kościelny łacińsko-polski [Church Latin–Polish Dictionary]. Wydanie III. Wydawnicwo Archidiecezji Warszawskiej, p. 268.
14. The Latin Vulgate Old Testament Bible. Retrieved from: https://vulgate.org/ot/proverbs_31.htm
15. Mały słownik polsko-łaciński (1994) [Concise Polish–Latin Dictionary]. Redaktor Naukowy Lidia Winniczuk, Warszawa, PWN, p. 79.
16. Siedina, Giovanna (2011-2014). School Poetry Devoted to Ioasaf Krovovskyi. *Žnyva. Essays presented in Honor of George G. Grabowicz on His Seventieth Birthday. Harvard Ukrainian Studies*, p. 681–703.
17. Słownik łacińsko-polski (1962) [Latin–Polish Dictionary] / pod red Mariana Plezi, vol. II, Warszawa, PWN, p. 579.

Дата першого надходження статті до видання: 21.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025